

ارزیابی سازگاری اقلیمی شاخصه‌های فرمی مسکن بومی لافت مبتنی بر مدل ماهانی^۱

فاطمه طباطبایی ملاذی*، ژاله صابر نژاد**

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۴/۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۶/۱۶

چکیده

در گذشته، نبود امکانات برای استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر، ساکنان بومی هر منطقه را ناچار به ابداع شگردهایی برای ساخت سکونتگاه‌های سازگار با اقلیم نموده و معماری بومی هر منطقه را رقم زده است. این در حالی است که همزمان، محدودیت‌هایی وجود داشته که ممکن است مانع اعمال تمام اصول اقلیمی در این ساخت‌ها شده باشد. از این رو ارزیابی سازگاری الگوی ساخت و سازهای بومی با شرایط اقلیمی، پیش از اعمال آنها در ساخت‌های مدرن ضروری به نظر می‌رسد. در مقاله حاضر با هدف ارزیابی میزان سازگاری اقلیمی سکونتگاه‌های بومی لافت، ابتدا با استفاده از مدل ماهانی پیشنهادات طراحی اقلیمی در قشم استخراج و در مرحله بعد شاخصه‌های مورد اشاره در مدل ماهانی در ۵۰ نمونه از سکونتگاه‌های بومی مطالعه شد. در مرحله آخر نیز به وسیله نرم افزار اس.پی.اس.اس. با انجام آزمون t تک نمونه، سازگاری الگوهای مستخرج با پیشنهادات اقلیمی ارزیابی گشت. یافته‌های این آزمون نشان داد میانگین سازگاری الگوهای استقرار بنا، فاصله‌گذاری میان ساختمان‌ها و فرم پلان با پیشنهادات اقلیمی ماهانی، تفاوت معنی‌داری داشته که مثبت بودن این تفاوت نشان داد سکونتگاه‌های بومی از نظر ۳ شاخصه الگوی استقرار بنا، فاصله‌گذاری میان ساختمان‌ها و فرم پلان با اصول پیشنهادی ماهانی سازگار است. این در حالی است که نحوه استقرار و درصد اشغال بازسوها داخلی و خارجی با پیشنهادات ماهانی سازگاری کامل ندارد.

واژگان کلیدی

اقلیم گرم و مرطوب، مدل ماهانی، جزیره قشم، مسکن روستایی.

fatemeh.tabatabaei.m@gmail.com

Jsabernejad@yahoo.com

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مهندسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب،

** استادیار دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب (نویسنده مسئول).

۱- مقاله حاضر مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول تحت عنوان "طراحی مسکن بومی قشم با رویکرد بهینه‌یابی پارامتریک شاخص‌های فرمی مؤثر بر مصرف انرژی در الگوی بوم‌ساخت" بوده که به راهنمایی نگارنده دوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب انجام شده است.

مقدمه

معماری بومی براساس نیازهای ساکنین یک منطقه و محدودیت‌های اقلیم شکل گرفته است (اوکتای، ۱۳۸۶: ۲۳) و تکنولوژی‌های مربوط به آن به دلیل توجه به بستر و زمینه طراحی، بالاترین تاثیر را در مسئله پایداری ایفا می‌کند (جعفری، مهدی‌پور، ۱۳۹۲: ۵۱). بررسی‌های انجام شده بر روی بافت مجتمع‌های زیستی بومی، بیانگر آن است که انسان از دیرباز به استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر توجه داشته و با کسب تجارب در طول زمان، شیوه‌ای را خلق کرده است که امروزه می‌توان از آن به عنوان پیشینه طراحی اقلیمی مدرن یاد کرد (Coch, 1996: 67)؛ تجاربی که عدم توجه به آن‌ها در طراحی مدرن به منزله از دست دادن بخش عظیمی از کیفیات پایدار در طراحی می‌باشد (جوانودی و محمدزاده، ۱۳۹۱: ۲). همین امر، امروزه شناخت و ارزیابی تاثیرات اقلیم بر بافت و بناهای سنتی را تبدیل به مهم‌ترین برنامه و اولویت در کاهش مصرف انرژی، استفاده از منابع طبیعی به جای سیستم‌های مکانیکی و ایجاد فضای زندگی راحت، سالم و بادوام نموده است (Ozay, 2004: 841-842).

در این زمینه بافت‌های روستایی از دو لحاظ حائز اهمیت می‌باشند؛ اول آن‌که، بررسی و مطالعه این نوع بافت‌های بومی، به دلیل پائین بودن سطح امکانات و منابع نسبت به نقاط شهری، اطلاعات بیشتری را در خصوص الگوها و تکنولوژی‌های بومی در اختیار محقق قرار می‌دهد (Capeluto et al., 2003: 829) و دوم آن‌که، ساخت و سازهای اخیر خانه‌های روستایی، تحت تاثیر معماری بیگانه و ناسازگار شهری، منجر به نادیده گرفته شدن شرایط اقلیمی و ویژگی‌های محیطی در طراحی مسکن روستایی شده است. این در حالی است که بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام شده، مشاهده می‌گردد لزوماً تمام شاخصه‌های فرمی مسکن بوم ساخت دارای تطابق با اصول اقلیمی نمی‌باشند. همین امر بر لزوم بررسی سازگاری اقلیمی الگوهای بوم ساخت پیش از کاربرد آنها در طراحی افزوده و زمینه را برای انجام این پژوهش در بافت بومی و غنی لاف‌ت فراهم ساخته است. در این میان ماهانی مدلی است که به دلیل راهکارهای عملی پیشنهادی، برای این بررسی مناسب به نظر می‌رسد. در زمینه فرم ساختمان، راهکارهای این مدل در ۴ دسته خلاصه می‌گردد:

- شیوه استقرار ساختمان شامل: محور استقرار و زاویه استقرار فضاها.

- فضای بین ساختمان‌ها شامل: وضعیت پیوستگی ساختمان با بناهای مجاور از لحاظ سطح مشترک و تعداد جبهه‌های مشترک.

- جریان هوا در داخل ساختمان شامل ویژگی‌های فرمی پلان از جمله: تک‌لایه یا چند لایه بودن و فشردگی یا گسستگی.

- بازشوها شامل: در صد اشغال مناسب برای بازشو در جبهه‌های مختلف ساختمان.

از این رو پژوهش حاضر در گام نخست، بر اساس مدل ماهانی به استخراج راهکارهای پیشنهادی طراحی اقلیمی در منطقه مورد مطالعه پرداخته و سپس این شاخصه‌ها در نمونه‌های شاهد به صورت کمی بررسی شده است. در نهایت نیز با استفاده از آزمون فرض تک نمونه صحت فرضیه سازگاری شاخصه‌های فرمی مسکن بومی با راهکارهای پیشنهادی طراحی اقلیمی در منطقه بررسی شده است. بر این اساس پرسش‌های پژوهش عبارتند از:

- طبق جداول ماهانی، ساخت و سازهای سازگار با این اقلیم باید از نظر فرمی دارای چه مشخصاتی باشند؟

- این شاخصه‌های فرمی در سکونتگاه‌های بومی لاف‌ت چگونه‌اند؟

- آیا الگوی مربوط به شاخصه‌های فرمی سکونتگاه‌های بومی لاف‌ت با اصول طراحی اقلیمی در این ناحیه سازگاری دارد؟

که به منظور پاسخگوئی به پرسش سوم فرضیات زیر مطرح می‌شود:

فرضیه ۱. الگوی شیوه استقرار سکونتگاه‌های بومی روستای لاف‌ت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

فرضیه ۲. الگوی فاصله‌گذاری میان ساختمان‌ها در بافت مسکونی بومی روستای لاف‌ت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

فرضیه ۳. الگوی فرمی پلان سکونتگاه‌های بومی روستای لاف‌ت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

فرضیه ۴. الگوی استقرار و درصد اشغال بازشوها در سکونتگاه‌های بومی روستای لاف‌ت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

که در صورت مثبت بودن و معناداری رابطه بین میانگین مورد انتظار (مستخرج از جداول ماهانی) و میانگین نظری (مستخرج از بررسی نمونه‌های بومی) در آزمون تی تک نمونه، صحت فرضیه‌ها اثبات می‌گردد.

مبانی نظری پژوهش

تلاش‌های متعددی در جهت دستیابی به مدل‌های ارائه دهنده راهنمودهای طراحی، در جهت هماهنگ‌سازی ساختمان با اقلیم و با توجه به آسایش زیست اقلیمی انسانی صورت گرفته است. نتایج حاصل از آن‌ها شامل دو دسته روش کلی می‌باشد که هریک امکان تحلیل ویژگی‌های اقلیمی محل را از دیدگاه آسایش انسانی فراهم کرده و بر این اساس پیشنهادات طراحی ساختمان را ارائه می‌کند. دسته اول شامل جداول زیست اقلیمی ساختمانی (اولگی و گیونی) و دسته دوم شامل جداول ماهانی است (Saber, 2009: 6).

اولگی در ۱۹۶۳ و گیوونی در ۱۹۶۷، با ارائه جدول بیوکلیمای ساختمان، سعی در مطالعه و شناخت شرایط لازم جهت ایجاد آسایش حرارتی انسان در ساختمان داشته و بدین منظور هر یک روشی را ارائه نموده‌اند (کسمایی، ۱۳۷۲).

این دو روش دارای محدودیت‌هایی در تعیین منطقه‌ی آسایش حرارتی هستند. اولگی در کتاب خود به نام طراحی با رویکرد زیست اقلیمی، این روش را برای عرض جغرافیایی ۴۰ درجه معرفی کرده و راهکاری برای اصلاح آن در عرض‌های جغرافیایی دیگر مطرح نموده است (Olgay, 1963). گیونی نیز در کتاب خود، محدوده‌های آسایش جدیدی با در نظر گرفتن کشورهای دارای اقلیم گرم معرفی کرده است (Givoni, 1998). با این وجود هم‌چنان مشکل تفاوت اندک محدوده آسایش حرارتی در شرایط آب و هوایی و اقلیمی متفاوت، به چشم می‌خورد و از این رو توصیه‌های مستخرج از این دو روش که بر اساس محدوده آسایش حرارتی بوده، در تمام اقلیم‌ها دقیق نمی‌باشند (Saber, 2002: 8). از سوی دیگر، ماهانی در ۱۹۷۱، روشی را جهت دستیابی ساده و مستقیم طراحان مسکن در کشورهای در حال توسعه، در اقلیم گرم و مرطوب به پیشنهادات طراحی اقلیمی ارائه می‌دهد.

مدل ماهانی: معیار ماهانی از جمله شاخص‌های مهم برای ارزیابی شرایط زیست اقلیمی می‌باشد که منطقه آسایش را به تفکیک دوره‌های زمانی متفاوت در شب و روز هر ماه، و با توجه به معدل سالیانه‌ی دمای محل مورد نظر و معدل رطوبت نسبی همان ماه تعیین می‌کند (Mahoney, 1967). این معیار بر پایه شرایط اقلیمی هر منطقه مانند بارش، دما، رطوبت نسبی و باد پیشنهادهای معماری را مثل شکل قرارگیری ساختمان، ابعاد بازشوها، خصوصیات دیوارها و بام‌ها و ضرورت محافظت از باران از طریق جدولهای ویژه ارائه می‌کند (کسمایی، ۱۳۶۸: ۳۷۹).

با وجود عدم در نظر گرفتن ویژگی‌های فرهنگی، عادات مردم، نوع پوشاک و هم‌چنین شدت وزش باد در تعیین محدوده آسایش حرارتی، در این مدل مشکل موجود در روش‌های پیشین برطرف شده است. هم‌چنین این روش شامل مزایایی است که موجب انتخاب آن برای انجام پژوهش حاضر شده است. از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- در نظر گرفتن شرایط متفاوت آسایش حرارتی با توجه به میانگین متوسط دمای سالانه و هم‌چنین رطوبت نسبی.
- ۲- شرایط آسایش حرارتی قابل انطباق با اقلیم‌های متفاوت.
- ۳- ارائه راهنمودهای طراحی معمارانه کاربردی‌تر که به طور مستقیم قابل استفاده در مرحله‌ی طراحی مانند جهت‌گیری و ابعاد بازشوها (Saber, 2002: 9).

۴- طراحی شده با هدف استفاده در اقلیم گرم و مرطوب و دارای بهترین پاسخگویی در این اقلیم (Xia, 2013: 774).

مدل ماهانی در مطالعات معماری بومی: پژوهشگران متعددی به استخراج الگوی معماری بومی از طریق بررسی کمی نمونه‌های موردی موجود پرداخته‌اند. این در حالی است که الگوهای استخراجی قبل از به کارگیری در الگوهای ساخت و ساز جدید، باید از نظر تطابق با اصول معماری سازگار با اقلیم مورد بررسی قرار گیرند. در این میان اصول ارائه شده توسط جداول ماهانی، به دلیل ارائه راهکارهای کاربردی به تفکیک مراحل طراحی، توسط عده‌ای از این پژوهشگران به منظور استخراج اصول طراحی اقلیمی و ارزیابی سازگاری ساخت و سازها با اقلیم به کار گرفته شده است.

به عنوان نمونه، جوانرودی و محمدزاده (۱۳۹۰) با استفاده از روش ماهانی و گیونی به ارزیابی سازگاری معماری مسکن سنتی و جدید روستای کهنمو در اسکو با عوامل اقلیمی منطقه پرداخته‌اند. در این پژوهش با بررسی ۱۵ نمونه، الگوی سنتی مناسب و سازگارتر با عوامل اقلیمی تعیین شده است.

در پژوهشی دیگر در ۱۳۸۲، فرج‌زاده‌اصل و همکاران، با استفاده از روش ماهانی به بررسی انطباق معماری ساختمان‌های اقلیم سرد شهر سنندج با شرایط زیست اقلیمی آن پرداخته‌اند. آنها با بررسی ۱۴۲ ساختمان در سه بافت جدید، قدیم و فرسوده نشان داده‌اند بیشترین میزان سازگاری در بافت قدیم و کمترین میزان در بافت جدید بوده و بیشترین عدم انطباق در ابعاد بازشوها به چشم می‌خورد. به طوری که در مجموع تنها در ۱۶ درصد از خانه‌های سنندج درصد بازشو منطبق با پیشنهادات ماهانی است.

در پژوهش‌های خارجی نیز، در ۲۰۱۳، کنله و همکاران، با استفاده از روش ماهانی، به ارزیابی میزان توجه به اصول طراحی زیست اقلیمی در انواع ساختمان‌های مسکونی در هسته‌ی سنتی شهر اگمبوسو در نیجریه پرداخته‌اند. طبق نتایج این پژوهش، مسکن بومی نیز مانند انواع جدید خود در این منطقه، دارای سازگاری اندکی با عوامل اقلیمی بوده و مهم‌ترین عوامل طراحی در اقلیم گرم و مرطوب، یعنی جهت‌گیری بنا و سطح بازشو، در آن‌ها رعایت نشده است.

نمونه‌ی دیگری کاربرد شیوه ماهانی برای ارزیابی سازگاری اقلیمی معماری اقلیم گرم و مرطوب، پژوهش شانتی‌پریا و همکاران در ۲۰۱۲ است. آنها منطقه ساحلی و مذهبی ناگاپاتینام در هند را برای ارزیابی برگزیده و پس از استخراج پیشنهادات ماهانی، دو الگوی بومی و اقلیمی را کاملاً سازگار دانسته‌اند.

در مطالعات مشابه در سایر کشورهای جهان، کیفی در ۲۰۰۵ به منظور تهیه اطلاعات کلی برای استفاده بهینه از انرژی غیرفعال خورشیدی در برنامه ریزی‌های شهری و طراحی ساختمان، با استفاده از جدول ماهانی، استراتژی‌های پیش طراحی را برای شهر نیکوزیا در قبرس ارائه کرده است.

با توجه به فقدان پژوهش در زمینه ارزیابی سازگاری اقلیمی ساخت‌های بومی قشم، این پژوهش با استفاده از شاخص ماهانی، به ارزیابی میزان سازگاری اقلیمی ساخت‌های بومی این منطقه با اصول طراحی اقلیمی اختصاص یافته است.

محدوده‌ی مورد مطالعه

لافت در شمال غربی جزیره قشم و در پیش آمدگی خشکی‌های جزیره در طول جغرافیایی ۵۵ درجه و ۵ دقیقه شرقی و عرض ۲۶ درجه و ۵۴ دقیقه شمالی واقع شده است. لافت در شرق جنگل دریایی حرا واقع شده و به لحاظ تقسیمات سیاسی یکی از مراکز جمعیتی دهستان سلخ در شهرستان قشم در استان هرمزگان است. این بندر تقریباً در نقطه میانی ساحل شمالی جزیره قرار دارد و فاصله آن تا مرکز شهرستان، شهر قشم حدود ۶۰ کیلومتر است (جودت، ۱۳۵۰: ۶۹). لافت فعلی روستایی است در دامنه کوهی که به کوه شهر معروف است. این روستا به صورت خطی در کنار ساحل شکل گرفته است (جمادی و نگهبان، ۱۳۹۱: ۹۵).

تصویر ۱. محل استقرار منطقه مورد بررسی (ابوبکر صدیق) بر روی نقشه‌ی هوایی بافت قدیم روستای لافت

ابزار و روش‌های پژوهش

این پژوهش از نوع کمی است که راهبرد کلی پژوهش موردی به منظور انجام آن انتخاب شده است. منطق این پژوهش بر اساس استدلال قیاسی می‌باشد از آنجایی که پژوهش موردی با تدوین نظریه هدایت می‌شود (گروت و وانگ، ۱۳۹۱: ۳۵۲)، در پژوهش حاضر، سازگاری با اقلیم، به عنوان نظریه، به خانه‌های لافت تعمیم داده شده و با مطالعه نمونه‌های منتخب، سعی در بازیابی تدابیر به کار رفته در این راستا می‌باشد. همچنین از روش اسنادی به منظور مطالعه ادبیات موضوع، استخراج اطلاعات آب و هوایی و تعیین روش، اقلیم و نمونه‌های مورد مطالعه استفاده شده است.

در مجموع مراحل انجام پژوهش در سه بخش قابل بررسی می باشد (تصویر ۲):

- ۱- استخراج اصول طراحی اقلیمی جزیره قشم توسط جداول ماهانی بر مبنای داده‌های ماهانه ایستگاه هواشناسی قشم.
- ۲- استخراج الگوی مسکن بومی قشم به شیوه‌ی مطالعات موردی با هدف کلی آن مشاهده‌ی تفصیلی ابعاد مورد مطالعه و تفسیر مشاهده‌ها از دیدگاه کل گراست (طبیعی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۹).
- ۳- بررسی سازگاری اصول طراحی اقلیمی با الگوی مسکن بومی با استفاده از آزمون تی تک نمونه به وسیله‌ی نرم افزار اس. پی. اس. اس به منظور ارزیابی امکان امکان تعمیم نتایج به نظریه که به این منظور شاخص‌های فرمی بنا، به‌عنوان مولفه‌های اصلی مقایسه تعیین شده و معیار قضاوت، پیشنهادات طراحی اقلیمی ماهانی می‌باشد.

مرحله	هدف	روش	ابزار
۱	استخراج پیشنهادات اقلیمی در مورد شاخص های فرمی	تحلیل اسنادی	- داده های هواشناسی رطوبت نسبی و دما - جداول ۶ گانه شاخص ماهانی
۲	استخراج الگوی شاخص های فرمی در مسکن بومی لافت	تحلیل نمونه موردی	- روش آماری تعیین حجم نمونه - روش های تحلیل کمی و محاسبه درصد فراوانی
۳	بررسی سازگاری الگوی بومی با پیشنهادات اقلیمی	بررسی تطبیقی	- روش های مربوط به آزمون فرض تک نمونه ای

تصویر ۲. روند پژوهش (ماخذ: نگارندگان)

۴

جمع بندی

تعیین سازگاری یا عدم سازگاری الگوی بومی شاخص های فرمی با پیشنهادات اقلیمی

جامعه آماری، نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه: جامعه‌ی آماری تحقیق، شامل خانه‌های بومی لافت است که با توجه به نامعلوم بودن تعداد اعضای جامعه آماری حجم نمونه مورد استفاده از فرمول زیر تعیین شده است:

$$n = \left[\frac{Z_{\alpha} \times \delta}{\epsilon} \right]^2$$

در این رابطه، Z_{α} مقدار احتمال نرمال استاندارد در سطح α است. از آنجایی که درصد خطا در پژوهش حاضر ۰/۰۲ در نظر گرفته شده، میزان Z_{α} در سطح اطمینان ۹۸٪ برابر ۲/۳۲ به دست می‌آید. δ دقت مورد نظر محقق بوده (آذر و مومنی، ۱۳۸۹: ۷۴) که برابر ۰/۱ فرض شده است. ϵ نیز انحراف معیار جامعه‌ی آماری می‌باشد که به منظور برآورد آن از روش زیر استفاده شده است:

$$\delta = \frac{\max(x_i) - \min(x_i)}{6}$$

با توجه به اینکه میزان سازگاری هر شاخصه با پیشنهادات طراحی اقلیمی، به صورت طیف لیکرت ۳ گزینه‌ای، به صورت ناسازگار، نسبتاً سازگار و سازگار، در نظر گرفته می‌شود، بزرگترین مقدار ۳ و کوچکترین مقدار ۱ خواهد بود. بنابراین انحراف معیارها برابر است و می‌توان با توجه به فرمول ۲، مقدار آن را برابر ۰/۳ در نظر گرفت که این مقدار بیشینه انحراف معیار است (همان). بنابراین، حجم نمونه مورد نیاز ۴۸ برآورد شد که در این پژوهش ۵۰ نمونه از خانه‌های بومی لافت به صورت غیر تصادفی در دسترس برای بررسی انتخاب شده است (تصویر ۳).

تصویر ۳ پلان نمونه‌های مورد بررسی. ماخذ: گروهی از دانشجویان دانشگاه تهران

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو بخش توصیفی (مرحله‌ی شناخت) و استنباطی (مرحله‌ی تحلیل و آزمون فرضیه) قابل بررسی می باشد:

یافته‌های توصیفی: در این بخش ابتدا نتایج مستخرج از جداول ماهانی و سپس نتایج بررسی نمونه‌های بومی توصیف شده است.

۱. پیشنهادات مدل ماهانی در طراحی شاخصه‌های فرمی بنا: به منظور دستیابی به پیشنهادات اقلیمی در خصوص شاخصه‌های فرمی بنا در بندر لافت، داده‌های هواشناسی (۱۹۹۶-۲۰۱۰) مربوط به دما و رطوبت و جهت باد غالب به جداول اولیه ماهانی منتقل شد. در مرحله‌ی بعد بر اساس گروه رطوبتی تعیین شده، و همچنین میانگین تغییرات سالانه و ماهانه‌ی دما، ابتدا آسایش روز و شب به تفکیک ماه، تعیین و سپس با استفاده از این داده‌ها، وضعیت هر ماه از نظر رطوبت و خشکی بررسی شده است.

جدول ۱- جداول گروه ۱ و ۲ ماهانی برای جزیره قشم (ماخذ: نگارندگان)

		جزیره قشم												
		نام محل: جزیره ی قشم												
		طول جغرافیایی: ۲۶ ۵۵ شمالی												
		عرض جغرافیایی: ۵۵ ۵۵ شرقی												
۲۵/۸	میانگین دمای سالیانه	دسامبر	نوامبر	اکتبر	سپتامبر	اگوست	جولای	ژوئن	می	آوریل	مارس	فوریه	ژانویه	دما به سلتی گراد
۲۵/۸		۲۵/۸	۳۰	۳۴/۴	۳۶/۷	۳۸/۶	۳۸/۷	۳۷/۵	۳۵/۲	۳۱/۲	۲۷/۲	۲۴/۸	۲۲/۹	میانگین حداکثر دمای ماهیانه
۳۸/۷	بیشترین	۱۴/۶	۱۸/۷	۲۳/۸	۲۸/۲	۳۰/۳	۳۰/۴	۲۸/۱	۲۴/۹	۲۱/۵	۱۷/۸	۱۴/۹	۱۲/۹	میانگین حداقل دمای ماهیانه
۱۲/۹	کمترین	۱۱/۲	۱۱/۳	۱۰/۶	۸/۵	۸/۳	۸/۳	۹/۴	۱۰/۳	۹/۷	۹/۴	۹/۹	۱۰	نوسان ماهیانه دما
		۸۵	۸۳	۸۷	۸۸	۸۶	۸۶	۸۸	۸۷	۸۷	۸۸	۸۷	۸۵	میانگین حداکثر ماهیانه
		۴۵	۴۴	۵۰	۵۲	۴۹	۴۹	۴۸	۴۷	۵۰	۵۵	۵۱	۴۹	میانگین حداقل ماهیانه
		۶۶	۶۴	۷۰	۷۲	۷۰	۶۹	۷۰	۶۹	۷۰	۷۲	۷۱	۶۸	میانگین کل
		۳	۳	۳	۴	۳	۳	۳	۳	۳	۴	۴	۳	گروه رطوبت نسبی
		۱۷	۷/۱	۱/۹	۰/۳	۰/۹	۰/۱	۰	۰	۱/۵	۳/۸	۱۷/۷	۶۷/۱	بارندگی به میلیمتر
		NE	SW	SW	SW	SW	SW	SW	SW	SW	SW	SW	NE	باد غالب

ادامه جدول ۱- جداول گروه ۱ و ۲ ماهانی برای جزیره قشم (ماخذ: نگارندگان)

جدول گروه دو ماهانی	جزیره قشم												
	دسامبر	نوامبر	اکتبر	سپتامبر	اگوست	جولای	ژوئن	می	آوریل	مارس	فوریه	ژانویه	دما درجه سلسیوس
	۲۶/۱	۲۹/۹	۳۴/۳	۳۶/۴	۳۸/۴	۳۸/۸	۳۷/۵	۳۵/۱	۳۱/۲	۲۷	۲۴/۶	۲۳/۱	متوسط حداکثر ماهانه
	۲۹	۲۹	۲۹	۲۷	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۷	۲۷	۲۹	۲۹	حد بالای آسایش روز
	۲۳	۲۳	۲۳	۲۲	۲۳	۲۳	۲۲	۲۳	۲۲	۲۲	۲۳	۲۳	حد پایین آسایش روز
	۱۴/۹	۱۸/۷	۲۳/۸	۲۸/۲	۳۰/۳	۳۰/۳	۲۸	۲۴/۷	۲۱/۲	۱۷/۷	۱۴/۸	۱۳/۱	متوسط حداقل ماهانه
	۲۳	۲۳	۲۳	۲۱	۲۳	۲۳	۲۱	۲۳	۲۳	۲۱	۲۳	۲۳	حد بالای آسایش شب
	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	حد پایین آسایش شب
	مناسب	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	مناسب	مناسب	وضعیت حرارتی روز
	سرد	مناسب	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	گرم	مناسب	مناسب	سرد	سرد	وضعیت حرارتی شب
													وضعیت خشکی یا مرطوبیت
													جریان هوا ضروری H1
													هوا مطلوب H۲
													محافظت از باران H۳
													ظرفیت حرارتی ضروری A1
													فضای آزاد برای خواب A۲
													محافظت برابر سرما A۳

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد براساس شاخص ماهانی، از ماه دسامبر (آذر) وضعیت زیست‌اقلیمی انسانی روزانه قشم در شرایط مطبوع بوده این شرایط تا پایان بهمن ادامه دارد و در مابقی ماه‌های سال شرایط زیست اقلیمی گرم بر منطقه حاکم است. طبق این شاخص، در شب، ۳ ماه دسامبر (دی)، ژانویه (بهمن) و فوریه (آذر) در وضعیت سرد و سه ماه نوامبر (آبان)، آپریل (فروردین) و مارس (اسفند) در شرایط مناسب به سر می‌برند (جدول ۱). در نهایت نیز با بررسی وضعیت خشکی و رطوبت ماهانه و جمع‌بندی شاخص‌ها در جدول ۳ و ۴ ماهانی، نتایج زیر درباره شاخص‌های فرمی ساختمان حاصل گردید (جدول ۲):

الف. نحوه استقرار ساختمان: بر اساس مدل ماهانی، با توجه به داده‌های وارد شده مربوط به دما و رطوبت، برای ماه‌های ژانویه (دی)، می (اردیبهشت) و اکتبر (مهر)، شاخص A_1 تعیین شد. به این مفهوم که در این ماه‌ها نیاز به ظرفیت حرارتی می‌باشد. بنابراین، از آنجایی که مدت نیاز به ظرفیت حرارتی کمتر از ۱۰ ماه است، ساختمان‌ها باید در جهت محور شرقی-غربی استقرار یابند، به طوری که نماهای با عرض بیشتر رو به شمال و جنوب قرار گرفته تا از مقدار تابش بر جداره‌های خارجی کاسته شود. هم‌چنین زاویه‌ی استقرار با توجه به جهت بادهای غالب وارد شده در جدول ۲، تا ۳۰ درجه قابل انحراف است.

جدول ۲- جداول گروه ۳ و ۴ ماهانی برای جزیره قشم (ماخذ: نگارندگان)

جدول پیشنهادات مقدماتی ماهانی	شاخص وضعیت گرمایی					
	H ₁	H ₂	H ₃	A ₁	A ₂	A ₃
	۷	۱	-	۴	-	-
شیوه استقرار ساختمان						
۱ *	طول ساختمان در امتداد شرقی - غربی					
۲	معماری فشرده با حیاط					
فضاهای بین ساختمان‌ها						
۳	مجموعه گسترده و باز برای استفاده از حیاط					
۴ *	مانند بالا- به شرط جلوگیری از باد مزاحم					
۵	مجموعه فشرده					
جریان هوا در داخل ساختمان						
۶	اتاق‌های منفرد برای استفاده از کوران هوا					
۷	اتاق‌های چسبیده و پیش‌بینی جریان هوا					
۸	جریان محسوس هوا لازم نیست					
پنجره‌ها						
۹	پنجره‌های بزرگ ۴۰ تا ۸۰ درصد					
۱۰	پنجره‌های بسیار کوچک ۱۰ تا ۲۰ درصد					
۱۱ *	پنجره‌های متوسط ۲۰ تا ۴۰ درصد					
کلیه‌ی شرایط دیگر						
وسعت روزنه، تورگیر، پنجره						
۱	۱- وسیع: ۴۰ تا ۸۰ درصد دیوارهای شمالی و جنوبی					
۲ *	متوسط: ۲۵ تا ۴۰ درصد مساحت دیوار					
۳	کوچک: ۱۵ تا ۲۵ درصد مساحت دیوار					
۴	بسیار کوچک: ۱۰ تا ۲۰ درصد مساحت دیوار					
۵	متوسط: ۲۵ تا ۴۰ درصد دیوار					
محل روزنه						
۶ *	در دیوارهای شمالی و جنوبی، رو به باد و در ارتفاع بدن انسان					
۷	مثل بالا- در دیوارهای ۱-۲ داخلی نیز تعبیه شود					

جدول گروه سه ماهانی

جدول گروه چهار - پیشنهادات جزئیات معماری ماهانی

ب. فضای بین ساختمان‌ها: بر اساس روش ماهانی در صورتی که بین ۲ تا ۱۰ ماه از سال نیاز به جریان هوا باشد (شاخص H_1)، وجود فاصله بین ساختمان‌ها به منظور نفوذ جریان هوا ضروری است. بندر لافت، در ۷ ماه مارس (اسفند)، آوریل (فروردین)، ژوئن (خرداد)، جولای (تیر)، آگوست (مرداد)، سپتامبر (شهریور) و دسامبر (آذر) دارای شاخص H_1 بوده و از این رو رعایت فاصله بین ساختمان‌ها در آن الزامی است. به نحوی که شرایط ایده آل حالتی است که، ساختمان از ۴ جهت از ساختمان‌های اطراف گسسته باشد.

ج. جریان هوا داخل ساختمان (فرم پلان): همان‌طور که ذکر گردید برای ۷ ماه از سال شاخص H_1 تعیین شده و ماهانی پلان و فرم‌های خطی با پنجره‌هایی در جبهه‌ی شمالی و جنوبی را برای چنین اقلیمی ضروری تشخیص داده است. هم چنین مطابق این مدل، فرم‌های گسترده به منظور استفاده از حیاط پیشنهاد می‌شود.

بنابراین اصول طراحی فرم در این اقلیم را می‌توان در سه اصل تک لایه بودن، گستردگی پلان و استفاده از فرم‌های دارای گشودگی در جنوب به منظور امکان ورود باد به مجموعه خلاصه نمود. با توجه به اینکه بادهای جنوب و جنوب غربی در این منطقه مطلوب، و بادهای شرقی و جنوب شرقی نامطلوب محسوب می‌شوند، استقرار بازشو در جبهه شرقی تا جنوب شرقی به دلیل نفوذ باد نامطلوب به مجموعه مناسب نمی‌باشد.

د. بازشو: در بندر لافت شاخص A_1 برای بیشتر از ۰ و کمتر از ۱۱ ماه صدق کرده و به همین جهت، بازشوهایی با ابعاد متوسط که دارای سطح اشغالی برابر ۲۰ تا ۴۰ درصد جداره‌های شمالی و جنوبی باشند، مطلوب تشخیص داده شده‌اند. وجود بازشو در جداره‌های جبهه شرقی، تنها در صورت وجود فصول طولانی سرما (شاخص A_3) و در جبهه‌های غربی تنها در اقلیم سرد و معتدل مطلوب می‌باشد. این در حالی است که در مناطق حاره‌ای مانند قشم باید از ایجاد بازشو در جبهه‌های غربی خودداری نمود.

۲. الگوی شاخصه‌های فرمی در مسکن بومی لافت

پس از استخراج اصول پیشنهادی طراحی اقلیمی در قشم با استفاده از جداول ماهانی، در این بخش به مطالعه و بررسی این معیار در نمونه‌های بومی پرداخته شده است. معیارهای ۴ گانه ارزیابی شده در نمونه‌های بومی با توجه به پیشنهادات ماهانی در خصوص طراحی اقلیمی در قشم، طبق نمودار ۲ می‌باشند.

نمودار ۲- شاخص‌های چهارگانه فرمی مستخرج از شاخص ماهانی مورد ارزیابی در نمونه‌های بومی (ماخذ: نگارندگان)

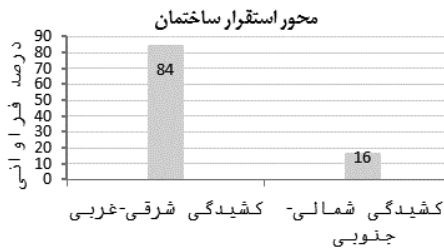
نتایج ارزیابی این شاخصه‌ها در ۸ نمونه از ۵۰ نمونه بررسی شده، مطابق جدول ۳ می‌باشد. به این ترتیب در ادامه نتایج حاصل از بررسی کمی شاخص‌های فرمی چهارگانه نحوه استقرار بنا، فضای بین ساختمان‌ها، ویژگی‌های پلان و ویژگی بازشوها در نمونه‌های بومی توصیف شده است.

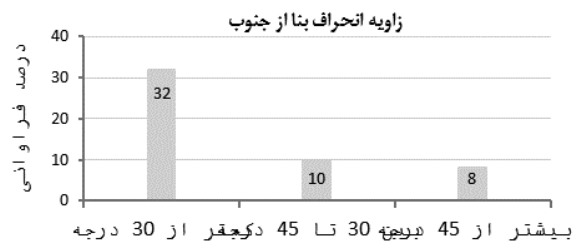
جدول ۳- نتایج بررسی نمونه‌های بومی در ۸ نمونه از ۵۰ نمونه بررسی شده (ماخذ: نگارندگان)

محرور ساختمان (فضاهای زیستی)	پیوستگی ساختمان	درصد اشغال یازشو خارجی	درصد اشغال بازشو داخلی	فرم پلان	زاویه استقرار بنا
شرقی - غربی	اتاق ۱۴.۲٪	شمال	شمال ۰٪	شرق باز	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۵.۹۵٪	پلان تک لایه	
شرقی - غربی	مجلسی ۷٪	شرق	شرق ۳.۴٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۷٪	غرب	غرب ۰٪	ایوان جنوبی	
شرقی - غربی	اتاق ۰٪	شمال	شمال ۰٪	شرق و غرب باز	
شرقی - غربی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۷.۹٪	پلان تک لایه	
شرقی - غربی	مجلسی ۰٪	شرق	شرق ۰٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۰٪	غرب	غرب ۰٪	ایوان جنوبی	
شرقی - غربی	اتاق ۰٪	شمال	شمال ۰٪	جنوب و غرب باز	
شرقی - غربی	بادگیر ۱۳.۶٪	جنوب	جنوب ۵.۱۷٪	پلان تک لایه	
شرقی - غربی	مجلسی ۰٪	شرق	شرق ۰٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۰٪	غرب	غرب ۰.۴٪	ایوان جنوبی و غربی	
شرقی - غربی	اتاق ۰٪	شمال	شمال ۰٪	جنوب و شرق باز	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۴.۵۲٪	پلان تک لایه	
-	مجلسی ۰٪	شرق	شرق ۱.۶٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۰٪	غرب	غرب ۰.۶٪	ایوان جنوبی	
شرقی - غربی	اتاق ۰٪	شمال	شمال ۱.۹٪	۴ جبهه بسته	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۱.۹٪	پلان تک لایه	
-	مجلسی ۰٪	شرق	شرق ۳.۱٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۰.۰۶٪	غرب	غرب ۱.۶٪	ایوان شرقی و غربی	
شرقی - غربی	اتاق ۰٪	شمال	شمال ۴.۵٪	جنوب باز	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۶٪	جنوب	جنوب ۲.۱۲٪	پلان تک لایه	
شمالی - جنوبی	مجلسی ۱۶٪	شرق	شرق ۳.۳٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۰.۰۶٪	غرب	غرب ۳.۶٪	ای. شرق غربی جنوبی	
شرقی - غربی	اتاق ۳۷٪	شمال	شمال ۰٪	جنوب و شرق باز	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۴.۸٪	پلان تک لایه	
-	مجلسی ۱۲.۵٪	شرق	شرق ۵.۲٪	مجموعه گسترده	
شرقی - غربی	ساختمان ۱۲.۵٪	غرب	غرب ۰٪	ایوان جنوبی	
شرقی - غربی	اتاق ۸.۳٪	شمال	شمال ۰.۰۵٪	جنوب باز	
شمالی - جنوبی	بادگیر ۰٪	جنوب	جنوب ۱.۷٪	پلان تک لایه	
-	مجلسی ۰٪	شرق	شرق ۲٪	مجموعه گسترده	
شمالی - جنوبی	ساختمان ۸.۳٪	غرب	غرب ۱.۷٪	ایوان شرقی	

الف. نحوه‌ی استقرار ساختمان: با بررسی نمونه‌های بومی مشاهده شد از میان ۵۰ نمونه‌ی مورد بررسی، ۸۴ درصد از ساختمان‌ها کشیدگی شرقی-غربی دارند (نمودار ۳) که ۳۲ درصد از آن‌ها دارای کمتر از ۳۰ درجه انحراف از جنوب می‌باشند (نمودار ۲ و ۳).

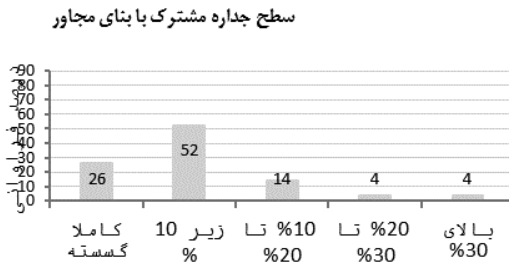

نمودار ۲- نتایج بررسی محور استقرار نمونه‌های بومی (ماخذ: نگارندگان)

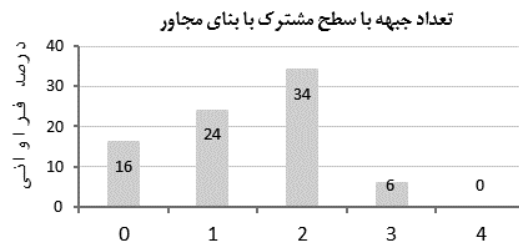

نمودار ۳- نتایج بررسی زاویه استقرار نمونه‌های بومی (ماخذ: نگارندگان)

ب. فضای بین ساختمان‌ها: به منظور بررسی فضای بین ساختمان‌ها در الگوی بومی مسکن لافت، نقشه‌ی بافت محله مورد نظر بررسی شده و درصد جداره‌های پیوسته به بناهای هم‌جوار در بافت برای هر نمونه اندازه‌گیری شده است. نتایج این بررسی حاکی از آن است که ۲۶ درصد از نمونه‌ها، دارای گسستگی کامل از بنای مجاور می‌باشند. همچنین در ۵۲ درصد از نمونه‌ها، سطحی از دیوار که دارای پیوستگی به بنای هم‌جوار است، در کمتر از ۱۰ درصد جداره‌های خارجی ساختمان بوده و تنها در ۴ درصد از نمونه‌ها این مقدار بالای ۳۰ درصد اندازه‌گیری شده است.

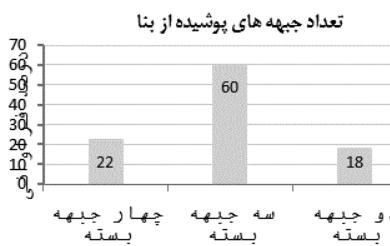

نمودار ۴- نتایج بررسی سطح پیوستگی ساختمان‌های بومی با بناهای مجاور (ماخذ: نگارندگان)

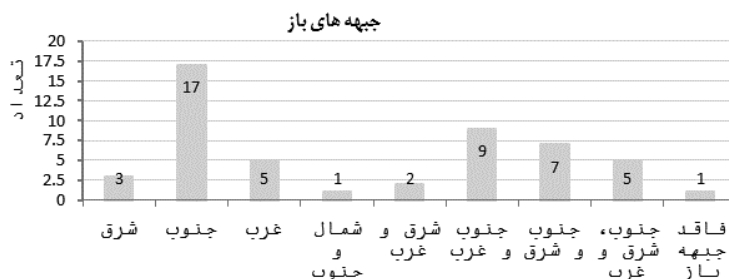

نمودار ۵- نتایج بررسی تعداد جبهه با پیوستگی به بناهای مجاور (ماخذ: نگارندگان)

ج. ویژگی‌های فرم پلان: در بررسی جبهه‌های استقرار بنا مجموع ۹ حالت قابل بررسی است؛ نمونه‌هایی فاقد جبهه باز، نمونه‌های با یک جبهه باز در جنوب، شرق یا غرب، نمونه‌هایی با دو جبهه باز، شامل شرق و غرب، جنوب و غرب، جنوب و شرق و یا شمال و جنوب و دسته آخر نمونه‌هایی که تنها جبهه شمالی آن‌ها با حجم اشغال شده است. در نمودار ۷ فراوانی هر دسته نمایش داده شده است. بر این اساس مشاهده می‌گردد خانه‌های بومی غالباً با گشودگی در جنوب طراحی شده‌اند. در بررسی تعداد جبهه‌های دارای سطح مشترک نیز مشاهده شد هیچ یک از نمونه‌ها از ۴ جبهه دارای سطح مشترک با بنای مجاور نبوده و ساختمان‌ها یا غالباً از بنای مجاور گشسته بوده و یا تنها از یک یا دو جبهه کمتر از ۱۰٪ جداره مشترک دارند. علاوه بر این به جز ۳ نمونه، تمام نمونه‌ها دارای پلان خطی تک‌لایه بوده و تمام نمونه‌ها نیز به‌صورت گسترده و همراه با حیاط طراحی شده‌اند.

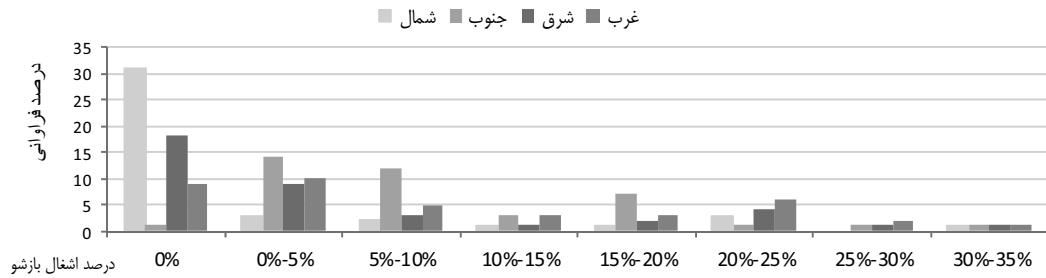

نمودار ۶- نتایج بررسی تعداد جبهه استقرار بنا (ماخذ: نگارندگان)

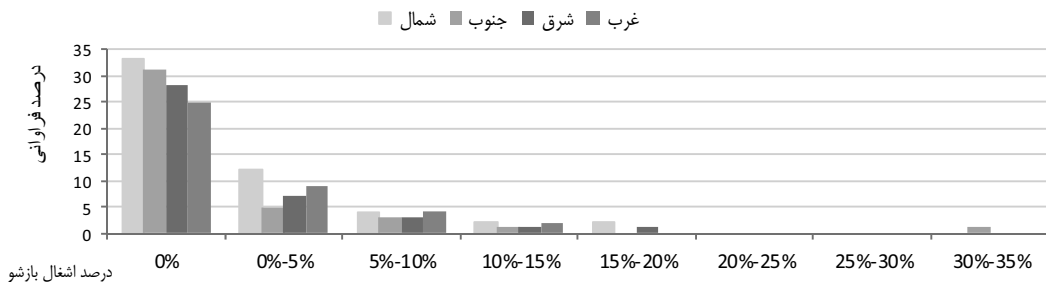
نمودار ۷- نتایج بررسی جبهه فاقد بنا (ماخذ: نگارندگان)

۵. **بازشوها:** مطالعه بازشوها در نمونه‌های بومی، در دو بخش بازشوهای داخلی و خارجی انجام شده است: **درصد اشغال بازشوهای داخلی:** همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود، جبهه شمالی و شرقی غالباً فاقد بازشو داخلی می‌باشد. این در حالی است که جبهه جنوبی و غربی غالباً دارای بازشو با سطح اشغال کمتر از ۲۰ درصد می‌باشد.

نمودار ۸- نتایج بررسی درصد اشغال بازشو در جبهه‌های داخلی (ماخذ: نگارندگان)

- **درصد اشغال بازشوهای خارجی:** تمام جبهه‌ها غالباً فاقد بازشو خارجی می‌باشند و این در حالی است که از میان جبهه‌ها، جبهه شمالی دارای بیشترین تعداد بازشو در جبهه شمالی بوده و سطح اشغال آن غالباً زیر ۵ درصد است. هم‌چنین بازشو خارجی با سطح اشغال بیشتر از ۲۰ درصد در نمونه‌ها مشاهده نشده است.

نمودار ۹- نتایج بررسی درصد اشغال بازشو در جبهه‌های خارجی (ماخذ: نگارندگان)

با توجه به بازه‌بندی ماهانی در مورد درصد اشغال بازشوها که بازشو با درصد اشغال ۰ تا ۱۰ درصد را خیلی کوچک، درصد اشغال ۱۰ تا ۲۰ درصد را کوچک و ۲۰ تا ۴۰ درصد را متوسط معرفی کرده است، در مجموع خلاصه وضعیت بازشوهای داخلی و خارجی در هر جبهه مطابق جدول ۴ است:

جدول ۴- نتایج بررسی اندازه بازشو در جبهه‌های خارجی طبق شاخص ماهانی (ماخذ: نگارندگان)

جبهه‌های خارجی				جبهه‌های داخلی				محل بازشو اندازه بازشو
جبهه غربی	جبهه شرقی	جبهه جنوبی	جبهه شمالی	جبهه غربی	جبهه شرقی	جبهه جنوبی	جبهه شمالی	
۲۹	۳۲	۳۲	۳۳	۱۲	۲۱	۳	۳۳	فاقد بازشو (۰٪)
۱۷	۱۴	۸	۱۳	۲۰	۱۵	۳۰	۷	بازشوی خیلی کوچک (تا ۱۰ درصد)
۴	۴	۱	۱	۶	۵	۱۲	۴	بازشوی کوچک (۱۰ تا ۲۰ درصد)
۰	۰	۹	۳	۱۲	۹	۵	۶	بازشوی متوسط (۲۰ تا ۴۰ درصد)

یافته‌های استنباطی

به منظور پاسخگویی به فرضیه‌های مطرح شده، از آزمون تک نمونه تی استفاده شده است. برای انجام این آزمون، شاخصه‌های مورد ارزیابی نمونه‌ها از نظر سازگاری با پیشنهاد ماهانی روی طیف سه گزینه‌ای لیکرت، ارزش گذاری شده اند (۱= ناسازگار، ۲= نسبتا سازگار، ۳= سازگار).

در نهایت داده‌ها وارد نرم افزار اس. پی. اس. اس. نسخه‌ی ۱۸ شده و آزمون با فرض میانگین ۲ (نسبتا سازگار) انجام شده است. در حالتی که میانگین به دست آمده بیشتر از میانگین نظری و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ باشد، فرض صفر (برابری میانگین نظری و تجری) رد شده و سازگاری نمونه‌ها با الگوی ماهانی اثبات می‌شود. این در حالی است که معناداری تفاوت میانگین منفی، بیانگر ناسازگاری شاخصه با الگوی پیشنهادی ماهانی است. همچنین در صورت عدم معناداری، این تفاوت تصادفی بوده و باعث رد فرض صفر (سازگاری نسبی نمونه‌ها با الگوی ماهانی) نمی‌گردد.

فرضیه اول: الگوی شیوه استقرار سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

فرضیه صفر: الگوی شیوه استقرار سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با اصول پیشنهادی ماهانی نسبتا سازگار است. بر اساس نتایج آزمون تی تک نمونه در جدول ۵، میانگین الگوی بومی برابر با ۲/۵۸، میانگین مورد انتظار یا نظری برابر با ۲ و سطح معناداری ۰/۰۰ گزارش شده است ($p < 0/01$). با توجه به بیشتر بودن میانگین تجری از میانگین نظری (حالت نسبتا سازگار) و معناداری این تفاوت، فرض صفر رد شده و می‌توان ادعا نمود میزان نحوه‌ی استقرار بناها با پیشنهادات اقلیمی سازگار است.

جدول ۵- نتایج آزمون تی برای بررسی میزان سازگاری اقلیمی الگوهای بومی با اصول استقرار بنای ماهانی (ماخذ: نگارندگان)

شاخص	نتایج ارزیابی شاخص ماهانی			نتایج آزمون تی تک نمونه										
	پیشنهاد ماهانی			تعداد نمونه			میانگین نظری	تعداد	میانگین	تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	معنی داری
				ناسازگار	نسبتا سازگار	سازگار								
استقرار بنا	محور بنا = شرقی غربی انحراف از جنوب = تا ۳۰ درجه (*)			۸	-	۴۲	۲	۵۰	۲/۵۸	۰/۵۸	۰/۴۴	۹/۲۳	۴۹	۰/۰۰
				۸	۱۰	۳۲								

(*) انحراف از جنوب تا ۳۰ درجه = سازگار   انحراف از جنوب کمتر از ۴۵ درجه = نسبتا سازگار

انحراف از جنوب بیشتر از ۴۵ درجه = ناسازگار

فرضیه دوم: الگوی فاصله‌گذاری میان سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با اصول پیشنهادی ماهانی منطبق است.

فرضیه صفر: الگوی فاصله‌گذاری میان سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با اصول پیشنهادی ماهانی نسبتا سازگار است. با توجه به اینکه میانگین حاصل به طور معناداری ($p < 0/01$)، بیشتر از میانگین مورد انتظار است، فرض صفر رد شده و می‌توان میزان سازگاری این شاخص را با پیشنهادات اقلیمی، بیشتر از سطح نسبتا سازگار فرض کرد. بنابراین، این شاخص از الگوهای بومی، بر شاخص ماهانی و اصول طراحی اقلیمی منطبق است.

جدول ۶- نتایج آزمون تی برای بررسی میزان سازگاری اقلیمی الگوهای بومی با اصول فضای بین ساختمان در شاخص ماهانی

شاخص	نتایج ارزیابی شاخص ماهانی			نتایج آزمون تی تک نمونه										
	پیشنهاد ماهانی			تعداد نمونه			میانگین نظری	تعداد	میانگین	تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	معنی داری
				ناسازگار	نسبتاً سازگار	سازگار								
فضای بین ساختمان	پیوستگی با بنای مجاور = فاقد سطح پیوستگی (*)			۴	۳۱	۱۵	۲	۱۰۰	۲/۱۶۰۰	۰/۱۶۰۰	۰/۵۲۶۴۷	۲/۰۳۹	۹۶	۰/۰۰۳
	تعداد جبهه‌های فاقد پیوستگی = ۴ جهت (**)			۳	۳۸	۸								

(*) جداره‌ها فاقد سطح مشترک با بنای هم‌جوار = سازگار سطح مشترک با بناهای مجاور کمتر از ۲۰٪ = نسبتاً سازگار

(**) بنا با ۴ جبهه فاقد پیوستگی = سازگار بنا با ۲ یا ۳ جبهه فاقد پیوستگی = نسبتاً سازگار

بنا با ۱ جبهه فاقد پیوستگی یا فاقد آن = ناسازگار

فرضیه‌ی سوم: فرم کلی سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با پیشنهادات مستخرج از شاخص اقلیمی ماهانی منطبق است..

فرضیه‌ی صفر: فرم کلی سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با پیشنهادات مستخرج از شاخص اقلیمی ماهانی نسبتاً سازگار است.. با توجه به اینکه میانگین‌های تجربی، ۰/۸۱۳ بیشتر از نظری بدست آمده، و همچنین معناداری این تفاوت (P < ۰/۰۱) می‌توان ادعا کرد که این شاخص با الگوهای اقلیمی سازگار می‌باشد. همچنین با توجه به تفاضل میانگین‌ها، ملاحظه می‌شود این شاخص در مقایسه با چهار شاخص مورد ارزیابی، دارای بیشترین سازگاری با شرایط اقلیمی می‌باشد.

جدول ۷- نتایج آزمون تی برای بررسی میزان سازگاری اقلیمی الگوهای بومی با اصول فرم بنا در شاخص ماهانی (ماخذ:

شاخص	نتایج ارزیابی شاخص ماهانی			نتایج آزمون تی تک نمونه										
	پیشنهاد ماهانی			تعداد نمونه			میانگین نظری	تعداد	میانگین	تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	معنی داری
				ناسازگار	نسبتاً سازگار	سازگار								
فرم بنا	پلان تک لایه خطی			۳	-	۴۷	۲	۱۵۰	۲/۱۱۳۳	۰/۸۱۳۳	۰/۵۸۳۳۵	۱۷/۰۶۴	۱۴۹	۰/۰۰۰
	فرم با گشودگی در جبهه‌ی جنوب (جهت)			۱۱	-	۳۹								
	فرم های گسترده			-	-	۵۰								

(*) فرم با گشودگی در جبهه جنوبی = سازگار فرم بدون گشودگی در جبهه جنوبی = ناسازگار

فرضیه‌ی چهارم: الگوهای استفاده از بازو در سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با پیشنهادات شاخص اقلیمی ماهانی منطبق است.

فرضیه‌ی صفر: الگوهای استفاده از بازو در سکونتگاه‌های بومی روستای لافت با پیشنهادات شاخص اقلیمی ماهانی نسبتاً سازگار است.

همانطور که در مورد هر دو بازو داخلی و خارجی مشاهده می‌شود، با توجه به اینکه در هر دو مورد معنی‌داری آزمون بیشتر از ۰/۰۱ است، تفاوت میانگین نظری و میانگین تجربی تصادفی بوده و امکان رد فرض صفر بر مبنای آن‌ها وجود ندارد. بنا بر این الگوی بازوهای داخلی و خارجی در نمونه‌های بومی با الگوی شاخص ماهانی نسبتاً سازگار است.

جدول ۸- نتایج آزمون تی برای بررسی میزان سازگاری اقلیمی الگوهای بومی با اصول مربوط به بازشو در شاخص ماهانی (ماخذ:

شاخص	نتایج ارزیابی شاخص ماهانی		نتایج در نمونه‌های بومی			نتایج آزمون تی تک نمونه						
	پیشنهاد ماهانی		تعداد نمونه			میانگین نظری	تعداد	میانگین	تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	t آماره	درجه آزادی
			ناسازگار	نسبتاً سازگار	سازگار							
بازشو	درصد اشغال در جبهه‌های مختلف (داخلی)	جنوب = بازشو متوسط (*) غرب = فاقد بازشو (**) شرق = فاقد بازشو (**) شمال = بازشو متوسط (*)	۳۳	۱۲	۵	۲۰۱	۲۰۱	۰/۹۲۰۴	-۰/۷۹۶۰	۰/۹۲۹۳۳	-۱/۳۱۴	۲۰۰
			۱۲	۶	۳۳							
			۹	۵	۳۶							
			۴۰	۴	۶							
بازشو	درصد اشغال در جبهه‌های مختلف (خارجی)	جنوب = بازشو متوسط (*) غرب = فاقد بازشو (**) شرق = فاقد بازشو (**) شمال = بازشو متوسط (*)	۴۰	۱	۹	۲۰۰	۲۰۰	۲/۰۹۰۰	۰/۹۰۰	۰/۹۷۳۶۵	۱/۳۰۸	۱۹۹
			۰	۴	۴۶							
			۰	۴	۴۶							
			۴۶	۱	۳							

(*) بازشو متوسط = سازگار
 بازشو کوچک = نسبتاً سازگار
 بازشو خیلی کوچک یا فاقد بازشو = ناسازگار
 (***) بازشو متوسط = ناسازگار
 بازشو کوچک = نسبتاً سازگار
 بازشو خیلی کوچک یا فاقد بازشو = ناسازگار

بحث و نتیجه گیری

سازگاری الگوهای بومی مسکن با اقلیم امری اثبات شده برای بسیاری بوده و اکثر پژوهشگران اذعان دارند که ساکنان بومی، بناهای خود را سازگار با اقلیم محل زندگیشان احداث کرده‌اند. این در حالی است که امروزه با ساخت و سازهای جدید و نامناسب در بافت‌های بومی ارزشمند، که موجب افزایش میزان استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر برای دستیابی به آسایش حرارتی شده است، بیش از پیش بر استفاده از الگوهای بومی در طراحی تاکید می‌گردد. پژوهش اخیر نیز با رویکردی مقایسه‌ای، سعی در ارزیابی میزان صحت چنین نگرشی به بافت‌های بومی داشته و شاخص ماهانی، به دلیل بهره‌گیری از داده‌های مستند هواشناسی مربوط به دما، رطوبت و باد، جهت ارائه پیشنهادات طراحی اقلیمی به عنوان ابزار ارزیابی انتخاب شده است.

بدین منظور ابتدا به استخراج اصول طراحی اقلیمی در قشم پرداخته شده و براساس یافته‌های حاصل از جدول ماهانی (داده‌های ایستگاه سینوپتیک قشم برای ۲۰ سال اخیر) مشاهده شد؛ ساختمان‌هایی با جهت‌گیری شرقی- غربی تا ۳۰ درجه انحراف از جنوب، پلان گسترده و تک لایه، بازشوها با سطح اشغال متوسط (۲۰-۴۰ درصد) جداره‌های شمالی و جنوبی و دارای فاصله با ساختمان‌های مجاور در ۴ جبهه، الگوی مناسب ساختمان در این اقلیم را شکل می‌دهد.

مرحله‌ی بعدی پژوهش به مطالعه الگوهای طراحی بومی لافت اختصاص یافت. نمونه‌های موردی از نظر ویژگی‌های فرمی شامل نحوه استقرار ساختمان، فرم بنا، بازشوها و فضای بین ساختمان‌ها، مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس نیز مشاهده شد اکثریت ساختمان‌ها دارای ۳۰ تا ۴۵ درجه زاویه از جنوب، گسسته از بناهای مجاور، با پلان خطی تک لایه می‌باشند.

در مرحله‌ی نهایی پژوهش نیز، به وسیله‌ی آزمون‌های آماری به ارزیابی میزان سازگاری الگوی بومی با الگوی اقلیمی پرداخته شد. ارزیابی انجام شده به وسیله‌ی "آزمون تی تک نمونه‌ای" نشان داد:

- از میان شاخص‌های مورد بررسی، فرم بنا، با داشتن بیشترین مقدار میانگین تجربی و با فاصله‌ی اندک از میانگین ۳، دارای بیشترین میزان سازگاری با راهکارهای طراحی اقلیمی در این ناحیه می‌باشد. در واقع خطی بودن پلان، گستردگی پلان و ایجاد حیاطی با جبهه‌ی باز در جهت نفوذ باد مطلوب (که در این اقلیم جنوب غربی می‌باشد)، از مواردی بوده که معماران بومی بسیار به آن توجه کرده و به رعایت آن اهتمام ورزیده‌اند.

- نحوه استقرار بنا و وجود فاصله بین ساختمان‌ها نیز از دیگر اصولی است که به درستی در اغلب نمونه‌ها رعایت شده است و پس از فرم بنا به ترتیب دومین و سومین شاخصی محسوب می‌شود که میانگین تجربی به دست آمده از آزمون، حاکی از سازگاری بالای آنها با ویژگی‌های اقلیمی لافت می‌باشد.

- الگوی مربوط به بازشوها، نسبتا مناسب ارزیابی شده است.

بر این اساس می‌توان الگوی معماری بومی لافت را به جز در مورد بازشوها، تا حد مناسبی سازگار با اصول طراحی اقلیمی دانست. پژوهش‌های مشابه انجام شده در روستای کهنمو در اسکو و منطقه‌ی ناگاپاتینام در هند نیز بیانگر سازگاری معماری بومی این منطقه با اقلیم محلی می‌باشد. این در حالی است که تمام بافت‌های بومی مورد بررسی، سازگار با اقلیم شناخته نشده‌اند. به عنوان مثال در ارزیابی مقایسه‌ای سازگاری اقلیمی خانه‌های سنندج، نوع بومی کاملا منطبق با اصول اقلیمی ارزیابی نشده است. هم‌چنین ارزیابی مشابه دیگری روی نمونه‌های بومی آگوبوموسو در نیجریه، بیانگر عدم سازگاری اقلیمی این معماری می‌باشد.

در ارزیابی معماری بومی سکونتگاه‌های سنتی آگوبوموسو در نیجریه، کاتماندو در نپال و سنندج، با استفاده از شیوه‌ی ماهانی نیز عامل بازشو، دارای تفاوت عمده‌ی الگوی بومی با الگوی اقلیمی می‌باشد. همین عدم انطباق، تا حدودی در بررسی اخیر در مورد لافت نیز وجود دارد. این تفاوت را می‌توان با توجه به محدودیت‌های سازه‌ای برای ایجاد گشودگی با ابعاد زیاد، یا ایجاد سایبان‌هایی برای محافظت از نفوذ آفتاب، توجیه نمود. با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه، الگوی استخراج شده‌ی حاصل از بررسی مسکن بومی لافت، به جز در زمینه‌ی الگوی استقرار بازشو، با راهکارهای اقلیمی سازگار بوده و قابل تعمیم به ساخت و سازهای اخیر این ناحیه، در راستای کاهش مصرف انرژی‌های تجدید ناپذیر می‌باشد.

منابع

- اوکتای، د. (۱۳۸۶). طراحی با نگرش اقلیمی در محیط‌های مسکونی، تجزیه و تحلیل در شمال قبرس. ت: سید باقر حسینی و فاطمه نبی و مهدی اخلاقی، فصلنامه آبادی (۲۳): ۲۰-۵۵.
- آذر، ع. و مومنی، م. (۱۳۸۹). آمار و کاربرد آن در مدیریت (تحلیل آماری). جلد دوم. چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات سمت.
- جعفری، ع. و مهدوی پور، ح. (۱۳۹۲). نقش تکنولوژی‌های بومی در کیفیت فضاهای مسکونی. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۲ (۱۴۱): ۶۸-۵۱.
- جمادی، ع. و نگهبان، م. (۱۳۹۰). معماری قشم. تهران: نشر ما و ماه.
- جوانرودی، ک. و محمدزاده، ر. (۱۳۹۰). ارزیابی عوامل اقلیمی مسکن سنتی و جدید روستای کهنمو (شهرستان اسکو). فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی ۳۲ (۳۹): ۱-۱۵.
- جودت، ا. (۱۳۵۰). جزیره قشم، بزرگ‌ترین جزیره خلیج فارس. مجله تلاش (۳۰).
- طیبی، ج.، ملکی، م. و دلگشایی، ب. (۱۳۹۰). تدوین پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی و مقاله علمی. تهران: فردوس.
- فرج زاده اصل، م.، قربانی، ا. و لشکری، ح. (۱۳۸۲). بررسی انطباق معماری شهر سنندج با شرایط زیست اقلیمی به روش ماهانی. فصلنامه مدرس علوم انسانی: ۱۶۱-۱۸۰.
- کار گروهی تعدادی از دانشجویان دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران. (۱۳۸۰). معماری بندر لافت. سازمان منطقه آزاد قشم، تهران.
- کسمایی، م. (۱۳۷۲). پهنه بندی اقلیمی ایران، مسکن و محیط‌های مسکونی. مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، چاپ اول، تهران.
- کسمایی، م. (۱۳۶۸). راهنمای طراحی اقلیمی. مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- گروت، ل. و وانگ، د. (۱۳۹۱). روشهای تحقیق در معماری. ترجمه علیرضا عینی فر. انتشارات دانشگاه تهران.
- Kunle, A., Adeniyi, A. S. & Ronke, O. (2013). Bioclimatic Characteristics of Residential Building Types in the Traditional Core of Ogbomoso, South-West Nigeria, International Journal of Science and Environment Technology, 2 (6): 1462 – 1478 .
- Capeluto, G. Yezioro .A, Shaviv, E. (2003). Climatic Aspects in Urban Design – A Case study. Building and Environment (38): 827-835.
- Coch, H. (1996). Bioclimatism in Vernacular Architecture. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 2(1-2): 67-87.
- Givoni, B. (1967) Man, climate and architecture. 1st ed. London, Applied Science Publishers Ltd.,
- Givoni, B. (1998). Climate considerations in building and urban design. 1st ed. New York, Van Nostrand Reinhold Publishers Ltd.,
- Kefa, R. (2005). Development of energy – efficient passive solar building design in Nicosia Cyprus. Renewable Energy.(30): 973-956.

- Mahoney, C. (1967). I. D. A. Educational Project, Nigeria: The Determination of Standards for Thermal Comfort. Tropical Advisory Service, Department of Tropical Studies, TheArchitectural Association, London.
- Olgyay V. (1963). Design with climate, bioclimatic approach and architecturalregionalism. Princeton (NJ): Princeton University Press,
- Ozay, N. (2004). A Comparative Study of Climatically Responsive House Design at Various periods of Northern Cyprus Architecture, Building and Environment (37): 841-852.
- Saberi, O., Saneei, P. & Javanbakht A. (2009). Thermal comfort in architecture.
- Shanthi Priya, R., Sundarraja, MC. & Radhakrishnan, S.(2012). 'Evaluation of traditional architecture in the coastal region of Nagapattinum using Mahoney tables', Journal of Applied Sciences Research, INSInet Publications. vol. 8, no.1: 582-588.
- Xia, B. (2013). Research on the Mahoney Tables Used in Shanghai Building Energy Efficiency Design. In LTLGB 2012 :769-774. Springer Berlin Heidelberg.